

LINGVISTINĖS PASTABOS

Kada gi žemaičių tarmė atsiskyrė nuo aukštaičių?

Lietuvių dialektologijoje iki šiol tebesilaikoma nuomonės, kad žemaičių tarmė atsiskyrus nuo aukštaičių ne anksčiau kaip XV amžiaus viduryje. Ta nuomonė, pirmą kartą išdėstyta A. Salio¹, buvo priimta be gilesnės analizės, nors ne vienas jos momentas kelia rimtų abejonų.

Visų pirma, M. Mažvydo katekizme (1547 m.) randame, galima sakyti, visas svarbiausias žemaičių tarmės fonetikos ir morfologijos ypatybes, nors nuo katekizmo parašymo iki XV a. vidurio yra vos šimto metų tarpas². Ryškišs, visiškai susiformavusios tarmės ypatybėmis pasižymi ir neseniai surastas rytietišks poterių tekstas³, rašytas netgi ankstėliau, negu Mažvydo katekizmas. Tuo tarpu iš vėlesnių kalbos paminklų matyti, kad žemaičių tarmė labai sparčiai nesivystė: XVIII a. „Žyvato“⁴ tarmė beveik visais esminiais bruožais sutampa su dabartiniais vakarų „dounininkais“, S. Stanevičiaus tarmė (XIX a. pradžia) – su rytiniais „dūnininkais“. Vargu ar kalbos kitimo tempai XV – XVI a. galėjo būti spartesni, negu XVIII – XX a. Antra, kalbės tarminės diferenciacijos (ypač pagrindinių tarmių atsiradimo) pradžia yra lengviau įsivaizduojama ikivalstybinėje epochoje, negu daugiau mažiau centralizuotos valstybės sąlygomis⁵. Nesinori tikėti, kad lietuvių kalba šia prasme būtų kokia išimtis.

XV a. vidurio data yra nustatyta, remiantis vokiečių ordinų dokumentais (ypač jų žvalgų pranešimais, vad. „Wegeberichtais“). Juose iki XV a. žemaičių

¹ Žr. A. Salys, Kelios pastabos tarmių istorijai, „Archivum Philologicum“, IV, 1933, p. 22–26.

² Prisiminkime kad ir gana sėkmingas Chr. Stango pastangas tiksliau lokalizuoti to katekizmo tarmę (žr. Chr. Stang, Die Sprache des litauischen Katechismus von Mažvydas, Oslo, 1929, p. 159–173). Pastaruoju metu Stango nuomonę bandyta kritikuoti (žr. „Kalbotyra“, VI, 1963, p. 65 tt.), bet, atrodo, be pakankamo lingvistinio pagrindo.

³ Žr. J. Lebedys ir J. Palionis, Seniausias lietuviškas rankraštinis tekstas, „Bibliotekiniškystės ir bibliografijos klausimai“, III, 1964, p. 109–132.

⁴ ZIWATAS PONA YR DIEWA MUSU JEZUSA CHRISTUSA /.../ APRASITAS Metu/ŷy Pona 1753. y Druka Paduotas /.../ WILNIAW /.../ Metu/ŷy Pona 1759.

⁵ Plg. Н. Андреев, Статистико-комбинаторные методы в теоретическом и прикладном языковедении, Л., 1967, p. 123 t. Ypač tai rodo didžiulis vokiečių dialektologijos patyrimas, į kurį pas mus kažkodėl nekreipiama dėmesio (žr. В. Жирмунский, Немецкая диалектология, М.-Л., 1956 ir ten cit. lit.).

vietovardžiuose nerandama jokių *č*, *dž* pėdsakų: vietoj jų rašomos *t*, *d* (retkarčiais *j*) garsus reiškiančios raidės. Afrikatų pėdsakų pradeda rasti tik XV a. Šis jų atsiradimo tuose dokumentuose laikas ir interpretuojamas kaip žemaičių ir aukštaičių tarmių atsiskyrimo data⁶.

Šie gana aiškūs argumentai gali turėti įrodomąją galią tik tuo atveju, jeigu priimsime šias hipotetines prielaidas:

a) skirtingi baltų **tja*, **dja* refleksai (žem. *te*, *de* ~ aukšt. *č'a*, *dž'a* ar *c'a*, *dz'a*) yra tikrai seniausias žemaičių ir aukštaičių fonetikos skirtumas⁸,

b) junginių **tj*, **dj* ir *č'*, *dž'* skirtumas vokiečių dokumentuose fiksuojamas maždaug teisingai.

Pirmoji prielaida atrodo labai ginčytina, nes afrikatų raida nėra susijus su pagrindiniais žemaičių ir aukštaičių prozodijos ir vokalizmo pakitimais. Didesnė jų dalis galėjo įvykti tiek prieš afrikatų atsiradimą, tiek po jo. Jeigu A. Salio nustatytoji data yra teisinga, aiškiai senesni už afrikatas turi būti balsiai *e*, *o* (~ aukšt. *i*, *u*)⁹. Bent žymesnėje žemaičių dalyje jie bus atsiradę prieš akūtinių galūnių trumpėjimą, K. Būgos nuomone, vykusį maždaug XIII a.¹⁰ Kad taip tikrai yra buvę šiaurinėse šnektose, negali būti nė mažiausios abejonės, nes beveik visi „dounininkai“ skiria tokias galūnes, kaip (dgs. vrd.) (*gèr*)-*e* < *(*ger*)-*ĕ* ir (e. 2a.) (*gèr*)-*i* < *(*ger*)-*ĭ*, vns. vard. (*nàkt*)-*ēs* < *(*nakt*)-*is*, (*sūn*)-*ōs* < *(*sūn*)-*ūs* ir dgs. gal. (*nàkt*)-*is*.

⁶ Kaip šalutiniu argumentu remiamasi dar tuo faktu, kad „žemaitiškojo garsų dėsnio“ (*te*, *de* ~ *č'a*, *dž'a*) izofonos maždaug sutampančios su palyginti vėlyvomis administracinėmis ribomis (žr. A. Salys, min. str., p. 22 t.). Tačiau iš tikrųjų tai nieko nesako, nes izofonos su pradinėmis dėsninių fonetinių pakitimų ribomis niekada nesutampa. Jos (t.y. izofonos) būna susiformavusios dėl vėlesnio geografinio išlyginimo, t.y. gatavų formų ir žodžių skolinimo iš vieno šnektų į kitas. Taigi „it is a very naive error to mistake isoglosses for the limits of simple linguistic changes“ („būtų labai naivi klaida laikyti izoglosas paprastų kalbinių pakitimų ribomis“), žr. L. Bloomfield, *Language*, London, 1935, p. 480 (rusišką tekstą žr. Л. Блумфилд, *Язык*, М., 1968, p. 527). Vis dėlto mūsų dialektologijoje ta klaida daroma labai dažnai (pvz., ja „remiasi“ daugelis V. Grinaveckio hipotezių).

⁷ Toliau, kalbant apie aukštaičius, turimi galvoje tik artimiausi žemaičių kaimynai – vakarų aukštaičiai. Jų daugumas supriešakėjusį *a*, visose tarmėse sutapusį su *e*, taria po minkštojo priebalsio kaip *e*.

⁸ Šį skiriamąjį požymį (šalia žem. *ie*, *uo* ~ aukšt. *ė*, *o*) yra pasiūlęs K. Jaunius (žr. K. Явнинс, *Диалектологические особенности литовского языка в Росненском уезде. „Памятная книжка Ковенской губернии на 1893 год“*, Отдел IV, p. 111; K. Būga, *Aistiški studijai*, I, Peterburgas, 1908, p. 45.).

⁹ Atvirus balsius *e*, *o* veikiausiai yra turėję net tie pietiniai ir rytiniai „dūnininkai“, kurie dabar vartoja tik *i*, *u*. Vietomis tie *e*, *o* ilgėdami tvirtapradžiuose dvigarsiuose, bus sutapę su **ĕ*, **ō* (< **ē*, **ā* > lk. *ē*, *o*) ir kartu su jais išvirtę į *ie*, *uo* – iš čia vidukliškių *žiernis* „žirnis“, *kuolti* „kulti“ (daugiau pavyzdžių pateikia V. Grinaveckis, žr. „Acta Baltico-Slavica“, 3, 1966, p. 65–68) šalia siaurų *i*, *u* kitose pozicijose. Matyt, dėl aukštaičių įtakos *e*, *o* čia yra atvirtę į *i*, *u*.

¹⁰ Žr. K. Būga, *Rinktiniai raštai*, III, V., 1961, p. 46 tt.

< *(nakt)-ĩ(n)s, (sĩn)-ũs < *(sĩn)-ũ(n)s. Galima manyti, kad panašiai yra buvę ir „dũnininkų“ bei prie jų prisišliejusių „dounininkų“ tarmėse, nors ten tos galũnės pagal visuotinę nuomonę yra sutapusios¹¹. Taip manyti leistų atskirioms jų šnektoms būdinga balsių asimiliacija ar jos pėdsakai¹², plg. Luõkės šnektos vns. vard. *bẽtẽs* „bitė“, *blõžnẽs* „blužnis, kasa“ ir dgs. gal. *bitẽs*, *blũžnẽs*. Tačiau tvirtai įrodyti, kad galūnių *i* : *e*, *u* : *o* opozicija yra buvęs visame žemaičių plote, kol kas negalima. Matyti, todėl į tuos dvejopus galūnių refleksus, iškeltus dar K. Bũgos, A. Salys visai neatsižvelgė. Jo tikslas, be abejo, buvo nustatyti maždaug viso žemaičių ploto, o ne kokios jo dalies (kad ir gana žymios) atsiskyrimo laiką. Šiam reikalui afrikatų (žem. *te*, *de* ~ aukšt. *č'a*, *dž'a*) izofona iš bėdos tinka, nors tarmės datavimas pagal jos atsiradimo laiką yra, be abejo, dirbtinokas.

Žymiai patikimesnė atrodo antroji prielaida, bet pastaruoju metu suabejota ir dėl jos. Pavyzdžiui, Z. Zinkevičius mano¹³, kad lietuvių vietovardžiai vokiečių dokumentuose galėję būti rašomi su *t*, *d* vietoj afrikatų, sekant analogiškais prūsų vietovardžiais. Ši nuomonė įmanoma¹⁴, nes iš tikrųjų lietuvių vietovardžiai vokiečių dokumentuose neretai būdavo prūsinami, plg. *Asarune* „Ežerũnė“, *Geysow* „Gaižuva“ ir pan.¹⁵ Tačiau jai pagrįsti kol kas nėra pateikta jokių rimtesnių argumentų¹⁶, o tai daro galimà ir įprastinę pažiūrą. Taigi atmesti antrąją prielaidà nebũtina, nors patikimo pagrindo tvirtoms išvadoms ji ir nesudaro.

¹¹ Iš tikrųjų jos (bent *i* ir *e*), atrodo, visiškai sutampa tik ten, kur *i*, *u* refleksai visose pozicijose yra palyginti uždari (*i*, *u* tipo). Kitur (pvz., apie Laũkuvà, Užventį, Varniũs, netgi Karklėnus ir Vainiũs) tokios pusėtinai skiriamos minimalios poros, kaip *gėri* „(tu) geri“: *gėrė* „(jie) geri“, *grãzi* „grãži“: *grãžė* „grãžis“, *šãki* „šãkė“, *šãkė* „šãkė“, rodo, kad jose tarp *i* ir *e* tipo balsių yra fonologinė opozicija, nors iš klausos jie labai nedaug tesiskiria. Sprendžiant iš turimų publikacijų (žr. pavyzdžiui, W. Fenzlau, *Die deutschen Formen der litauischen Orts- und Personennamen des Memelgebiets, Halle–Saale, 1936*), *i* : *e*, *u* : *o* turėtų neskirti ir „donininkai“, bet šį klausimą reikėtų dar patyrinėti. – Čia pasakytina, jog, jei *i* : *e* resp. *u* : *o* ir tikrai nesiskirtų, vis tiek negalėtume daryti griežtos išvados, kad **-i*, **-ũ* atitinkamosiose šnektose yra trumpėję prieš *i*, *u* platėjimą: **-i*, **-ũ* jose galėtų būti tiesiog sutrumpėję į *-e*, *-o* arba ankstesni *-i*, *-u* (< **-i*, **-ũ*) vėliau sutapę su *-e*, *-o*.

¹² Žr. V. Vitkauskas, Dėl regresyvinės balsių asimiliacijos kai kuriose šiaurės rytų žemaičių dũnininkų tarmėse, „Lietuvių kalbotyros klausimai“, VI, p. 289 tt. ir ten cit. lit.; Z. Zinkevičius, Lietuvių dialektologija, V., 1966, p. 63 t. Čia pažymėtina, kad žemaičių balsių asimiliaciją pirmasis yra pastebėjęs ne K. Bũga, kaip manoma, o K. Jaunius, žr. К. Явнинс, Понежеские говоры литовского языка (Продолжение), „Памятная книжка Ковенской губернии на 1899 год“, Отдел IV, 1898, p. 4 t.

¹³ Žr. Z. Zinkevičius, min. veik., p. 141.

¹⁴ Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad tokios nuomonės galimybę yra numatęs pats A. Salys (žr. min. str., p. 24).

¹⁵ Šiuos ir kitus panašius pavyzdžius žr. A. Salys, *Die žemaitischen Mundarten*, „Tauta ir žodis“, VI, 1930, p. 175.

¹⁶ Norint tą nuomonę nors kiek motyvuoti, reikėtų bent konkrečiais faktais įrodyti, kad visi lietuvių vietovardžiai, vokiečių dokumentuose rašomi su *t*, *d* ar *y* (*i*) vietoj dabartinių *č*, *dž*, yra

Kaip matom, nagrinėjamas žemaičių ir aukštaičių tarmių atsiskyrimo datavimas remiasi prielaidomis, keliančiomis vienokių ar kitokių abejonių ir reikalaujančiomis rimtesnio pagrindimo. Vadinas, jis gali būti traktuojamas tik kaip įdomus, bet nepakankamai argumentuotas spėjimas. Tačiau ir laikantis įprastinės **tj*, **dj* raidos lietuvių kalboje interpretacijos, net idealiausiomis sąlygomis (t.y. esant minėtoms prielaidoms absoliučiai patikimoms) XV a. vidurį galima laikyti tik afrikatų atsiradimo žemaičių tarmėje, o ne tos tarmės atsiskyrimo nuo aukštaičių data. Įsitikinti, kad taip yra iš tikrųjų, visai nesunku – užtenka atidžiai peržvelgti junginių **tj*, **dj* istoriją lietuvių kalbos tarmėse, jos santykinę chronologiją.

Įprasta yra nuomonė¹⁷, kad **tj*, **dj* visose lietuvių tarmėse pirmiausia prieš priešakinį balsių yra be pėdsakų praradę *j*, o vėliau prieš užpakalinius balsius virtę į afrikatas (plg. aukšt. *kātei* < **kātjei* > š.r. žem. *kātē*: aukšt. *kač'ū* < **katjuū* > š.r. žem. *káč'u*)¹⁸. Prieš pirmąjį pakeitimą (t.y. *j* išnykimą prieš priešakinį balsį) žemaičių *a* po *j* jau buvo virtęs į priešakinį balsį *e*, todėl jų **tja*, **dja* (per **tje*, **dje* laipsnį) vėliau pakito į *te*, *dē* – junginius, kuriuose afrikatomis nebebuvo iš ko atsirasti¹⁹. Aukštaičių *a* po minkštųjų priebalsių sutapo su *e* daug vėliau – jau atsiradus dabartinei minkštųjų priebalsių mikrosistemai, todėl jų **tja*, **dja* (per *č'a*, *dž'a* laipsnį) yra virtę į *če*, *dže*. Taigi skirtingus **tj*, **dj* raidos rezultatus žemaičių ir aukštaičių tarmėse bus nulėmus skirtinga tų pačių fonetinių pakeitimų santykinė chronologija.

turėje prūsiškų atitikmenų ir kad prūsai tuo metu **tj*, **dj* tikrai tebevartojo su *j* (kitaip būtų nesu-
prantami tokie parašymai, kaip *Thanyagel* „Tandžiogala“ [žr. A. Salys, min. str., p. 23]).

¹⁷ Bent niekas oficialiai nėra pareiškęs kitokios nuomonės.

¹⁸ „Vidurio“ ir „pajūrio“ žemaičių ypatybes galima eliminuoti kaip vėlesnių morfonologinių procesų rezultata. (Tokios nuomonės laikosi, rodos, visi kalbininkai, išskyrus V. Grinaveckį, žr. „Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto Mokslo darbai“, XI, 1960, p. 35–36 ir 100 t.; „Acta Baltico-Slavica“, 2, 1965, p. 179 tt. ir kt.) Iš naujesnių darbų, kuriuose įrodinėjama nefonetinė tų ypatybių kilmė, minėtini šie: Z. Zinkevičius, min. veik., p. 142 tt.; J. Aleksandravičius, Kretingas tarmė. Filologijos mokslų kandidato laipsnio disertacija, V., 1967 (mašinarštis VVU rankraštyne), p. 104 tt. Prie įprastinių argumentų, rodančių nefonetinę minėtų reiškinių kilmę, galima pridurti štai ką: 1) „Vidurio“ žemaičių *te*, *dē* (≡ **tjā*, **djā* laikytini ne paprastos morfoliginės analogijos, bet morfonologinės kaitos *č'*, *dž'* (+ užpakalinis balsis): *t*, *d* (+ priešakinis balsis) išlyginimo rezultatai. Tą morfonologinę mikrosistemą grovė tik fonetiškai atsiradę *čē*, *džē* (juose *č'*, *dž'* atsidūrė prieš priešakinį balsį), todėl jie ir buvo pakeisti į *te*, *dē*. 2) „Pajūrio“ žemaičių *pakārt'ūu* „pakarčiui“, *tj't'uoms* „tyčiomis“ veikiausiai yra netekę afrikatos dėl linksnio formų, su kuriomis tie prieveiksmai aiškiai yra susiję, analogijos.

¹⁹ Formaliai žemaičių *te*, *dē* (← **tja*, **dja*) galėtų būti ir morfonologinės kilmės (iš *če*, *dže*) – panašiai kaip „vidurio“ žemaičių *te*, *dē* (≡ **tjā*, **djā*, žr. 18 išn.), nes pavyzdžių, kur *te*, *dē* (← **tja*, **dja*) būtų vartojami nekaitmeniniuose skiemenyse, kaip ir nėra, išskyrus neaiškiai *mēde-gā* (jos daugumas žemaičių nė nežino). Tačiau yra faktų, rodančių labai ankstyvą *ja* tipo junginių supriešakėjimą (plg. mažeikiškių vns. įn. *žālė* „(su) žalià“, *mārtė* „(su) marčià“ ir rytiečių *žāl'ū*, *marč'ū*), kurie įprastinį **tja*, **dja* raidos aiškinimą daro labai patikimą.

Grandinę procesų, nulėmusių kiek skirtingus baltų **tj*, **dj* refleksus žemaičių ir aukštaičių tarmėse, galima suskirstyti į penkis etapus. Schematiškai juos galėtume pavaizduoti šiaip (*u* – bet kuris užpakalinis balsis, išskyrus *a*; *e* – bet kuris priešakinis balsis)²⁰:

	I	II	III	IV	V
žemaičiai	{	<i>tje</i> → <i>tje</i> →	<i>te</i> → <i>te</i> →	<i>te</i>	
		<i>tja</i> → <i>tje</i> →	<i>te</i> → <i>te</i> →	<i>te</i>	
		<i>tju</i> → <i>tju</i> →	<i>tju</i> →	<i>č'u</i> →	<i>č'u</i>
aukštaičiai	{	<i>tje</i> → <i>tje</i> →	<i>te</i> → <i>te</i> →	<i>te</i>	
		<i>tja</i> → <i>tja</i> →	<i>tja</i> →	<i>č'a</i> →	<i>č'e</i>
		<i>tju</i> → <i>tju</i> →	<i>tju</i> →	<i>č'u</i> →	<i>č'u</i>

Iš schemos matyti, kad žemaičiai nuo aukštaičių skyrėsi jau antrajame **tj*, **dj* raidos etape: aukštaičių tarmėje *a* ir *e* tuo metu buvo skiriami visose pozicijose, žemaičių tarmėje po *j* jie buvo sutapę²¹. Tas skirtumas, be abejo, nebuvo labai ryškus, nes *ja* ir *je* daro (ir, tur būt, seniau darė) panašų akustinį išpūdį, o jų opozicijos funkcinis krūvis turėjo būti minimalus²². Trečiajame etape **tj*, **dj* refleksų atžvilgiu žemaičiai buvo atsiskyrę nuo aukštaičių jau tiek pat, kaip ir mūsų laikais. Pereinant į IV etapą, naujų skirtumų neatsirado, tik pasikeitė senoji skirtumo *te*, *de* ~ **tja*, **dja* fonetinis pavaldas. Dar daugiau – žemaičių ir aukštaičių tašmės priebalsių sintagmatikos atžvilgiu trečiajame etape turėjo skirtis netgi daugiau, negu mūsų laikais. Juk žemaičių priebalsių junginiams su *e* aukštaičių tarmėje tuo metu dažnai atliepdavo ne tik junginiai su *e*, bet ir su *ja*²³: kur žemaičiai turėjo tik *ke*, *se*, *re* (...), aukštaičiai dar skyrė *ke*, *se*, *re* (...) ir **kja*, **sja*, **rja* (...) ²⁴.

Dabar darosi aišku, kad žemaičių ir aukštaičių atsiskyrimo data galima laikyti tik tą laiką, kada pereita iš pirmojo **tj*, **dj* raidos etapo į antrąjį (t.y. kai žem. *ja* > *je*) arba, jeigu atrodytų, kad *ja* ~ *je* – per menkas tarminis skirtumas, iš antrojo į trečiąjį (t.y. kai **tje*, **dje* > *te*, *de*). A. Salio nustatytoji data, XV a., fiksuojama ketvirtąjį etapą – afrikatų atsiradimą, t.y. procesą, vykusį jau išsiskyrusiose

²⁰ Visos nagrinėjamos klausimai nesvarbios geografinės ir fonetinės detalės čia ~~praktiškai~~ žinomos (pvz., neatsižvelgiama į tai, kad **tj*, **dj* veikiausiai yra virtę į *č'*, *dž'* per *f*, *d'* laipsnį). Šiuo atveju svarbu tik tai, kad **te* ir **tja* refleksai žemaičiuose buvo sutapę, o aukštaičiuose skyrėsi.

²¹ K. Būga ja vartimą į *je* ir laikė „žemaičių tarmės didžiuoju atskyriu nuo aukštaičių tarmės“ (žr. K. Būga, min. veik., p. 89).

²² Tai rodo pats opozicijos likvidavimas. Kaip žinoma, paprastai likviduojamos tik tos fonologinės opozicijos, kurios turi mažą funkcinį krūvį (žr. A. Мартине, Принцип экономии в фонетических изменениях, М., 1960, p. 78–84).

²³ Paprasčiausia ir logiškiausia yra manyti, kad visų priebalsių junginių su *j* raida buvo paraleli ir kad *j* prieš priešakinius balsius nyko po visų priebalsių vienu metu.

²⁴ Fonetinė jų realizacija galėjo būti ir **č'a*, **š'a*, **f'a*.

žemaičių ir aukštaičių tarmėse. Geriausiai atveju ji žymi tik tą laiko ribą, iki kurios žemaičių ir aukštaičių tarmės jau turėjo būti išsiskyrusios. Kada jos išsiskyrė iš tikrųjų, sunku pasakyti, nes procesai, nulėmę skirtingus *tj, *dj refleksus, galėjo vykti ir prieš pat afrikatų atsiradimą ir pačioje žiliausioje senovėje. Vadinas, į šio straipsnio antraštėje iškeltą klausimą galima duoti tik neapibrėžtą atsakymą: anksčiau, negu XV a. viduryje. Turint galvoje minėtą i, u virtimą į e, o (žr. p. 82), tą ribinę datą būtų galima nukelti į dar tolesnę praeitį (t.y. prieš XIII a.), bet toks teiginys (nors *a priori* atrodo labai tikėtinas) kol kas neįrodomas: tam reikėtų labai smulkiai iširti „dūnininkų“ ir „donininkų“ žodžio galo balsių fonetines ir fonologines ypatybes²⁵.

A. Girdenis

Когда жемайтское наречие отделилось от аукштайтского

Резюме

В статье подвергается анализу традиционная датировка распада литовского языка на жемайтские и аукштайтские говоры. Делается вывод, что этот процесс совершился не в середине XV века, как предполагает традиционная датировка, а до этой даты (возможно, и до сокращения акутовых окончаний, проходившего, по мнению К. Буги, в XIII веке).

Zietelos tarmės įvardžių daugiskaitos adesyvo formų kilmė

Zietelos tarmėje vartojamos ypatingos gimininių įvardžių daugiskaitos adesyvo formos: *jtemp*, *juosmi* || *juosmi*, *jiesmi*, *jiesmip*, (ret.) *jōsmi*, pvz.: *aš neprašau jtemp*; *o juosmi netep, kab mūs sim*; *juosmi teñ an žamės jēma, kap zvėries*; *nebit juosmi rāzumo*; *jiesmi nērà ko duot*; *jiesmip stālo nebit*; *jōsmi dauti sviesto* ir kt. Rečiau tokias formas turi kiti gimininiai įvardžiai¹, plg.: *o kituosmi nēr niēko* ir kt.

²⁵ Galima čia pridurti, kad 1420 m. rašytas kunigaikščio Vytauto laiškas, kur pasakyta, jog žemaičiai kalba ta pačia kalba, kaip lietuviai (t.y. aukštaičiai), ir esą tie patys žmonės („unum ydeoma et uni homines“, žr. K. Būga, min. veik., p. 85), gali nerodyti, kad žemaičių tarmė tuo metu nesiskyrė nuo aukštaičių. Kalbėti tokiaime laiške apie kokį žemaičių ir aukštaičių kalbos nevienodumą būtų reikšę daryti naivų diplomatinę klaidą, nes Lietuva tuo metu bylinėjosi su vokiečių ordinu dėl žemaičių krašto.

1968 m. pavasarį pirmąjį šio straipsnio variantą skaitė dr. J. Kazlauskas ir vyr. dėst. V. Žulys. Už gausias jų kritines pastabas, leidusias žymiai pagerinti straipsnio tekstą, autorius širdingai dėkoja.

¹ Žr. A. Vidugiris, Zietelos tarmės įvardis, „Lietuvių kalbotyros klausimai“ (toliau — LKK), III, V., 1960, p. 129.